SÜLEYMÂN BİN HALEF EL-BÂCÎ (El-Endülüsî)

Endülüs'te yetişen Mâlikî mezhebi âlimlerinden. İsmi, Süleymân bin Halef bin Sa'd bin Eyyûb bin Vâris et-Tücîbî el-Bâcî'dir. Künyesi, Ebü'l-Velîd'dir. Aslen Bataliyûs şehrindendir. Ailesi, oradan Endülüs'te bulunan Bâce şehrine göç edip yerleştiler. Bâce isminde, Kuzey Afrika'da ve İran'ın İsfehan şehri yakınlarında olmak üzere iki belde daha vardır. 403 (m. 1013) senesi Zilka'de ayının ortalarında Betaliyûs'ta doğdu. Tefsîr, hadîs, fıkıh, usûl, kelâm, kitabet ve edebiyat ilimlerinde büyük bir âlimdir. Endülüs'te birçok âlimden ilim öğrendikten sonra, hac için Mekke'ye geldi. Üç sene orada kaldı. Dört defa hac yaptı. Oradan Bağdad'a geçti. Üç sene fıkıh ve hadîs ilmini öğrendi.

Sonra Şam'a geldi. Musul'a gidip bir sene kaldı. Mısır'a geçti. Bu beldelerde, birçok âlimden çeşitli ilimler öğrendi. Bir müddet Haleb kadılığına ta'yîn edildi. Onüç sene kadar Meşrıkta (Hicaz, Bağdad, Musul ve Mısır ve Haleb şehirlerinde) kaldıktan sonra Endülüs'e döndü. Kendisine birçok kimseler gelip, ilim aldılar. Endülüs'te, doğru yoldan ayrılıp sapık fikirleri yaymaya çalışan İbn-i Hazm ile birçok münâzaralar yaptı. Onu mağlûb edip, susturdu. Bozuk görüşlerinin yayılmasına mâni oldu. Birçok kitaplar yazdı. 474 (m. 1081) senesi Receb ayının ondokuzuncu gecesi, Murriye'de vefât etti. Yirminci günü ikindi namazından sonra, deniz kenarında bir bağa defnedildi. Namazını oğlu Kâsım kıldırdı.

Ebü'l-Velîd, önce Endülüs'te Ebü'l-Esbag'dan, Ebû Muhammed Mekkî'den, Ebû Şâkir'den, Muhammed bin İsmâil'den ve daha başkalarından fıkıh ve hadîs ilimlerini öğrendi. 426 (m. 1035) senesinde memleketinden ayrıldı. Ebû Zer-i Hirevî ile beraber üç sene Mekke'de kaldı ve dört defa hac ibâdetini yaptı. Orada, el-Metû'î, Ebû Bekr bin Sahteveyh, İbn-i Muharrez ve İbn-i Mahmûd el-Verrâk ve daha birçok âlimden hadîs-i şerîf dinleyip ezberledi. Sonra Bağdad'a gidip üç sene kaldı. Fıkıh dersleri ve hadîs-i şerîf okudu. Orada, Şafiî âlimlerinin büyüklerinden Ebü't-Tayyib-i Taberânî ve Ebû İshâk-ı Şîrâzî ve Mâlikî âlimlerinden Ebü'l-Abbâs Ahmed bin Muhammed bin Arûs, Ebû Abdullah-i Dâmgânî, Ebû Abdullah Hüseyn-i Saymerî gibi birçok âlim ile buluştu. Onlardan fıkıh ve fıkıh usûlü ilimlerine âit birçok mes'eleleri öğrendi, hadîs-i şerîf dinleyip ezberledi. Daha sonra Şam'a geldi. Orada, Ali bin Mûsâ es-Simsâr'ın ilimlerinden çok istifâde etti. Ondan hadîs-i şerîf dinleyip ezberledi. Oradan Musul'a geçti. Ebû Ca'fer es-Simnânî ile beraber bir sene orada kaldı. Ondan fıkıh ve aklî ilimleri öğrendi. Hadîslerde ve illetlerinde, fıkhın inceliklerinde ve kapalı mes'elelerinde, hılâf ilminde ve kelâm ilminin ince mes'elelerinde asrının âlimleri arasında çok yükseldi.

Onüç seneye yakın, doğu memleketlerinde kaldı. Hâfız Ebû Bekr Hatîb-i Bağdâdî'den hadîs-i şerîf rivâyet etti. Hatîb de, ondan hadîs-i şerîfler aldı. Bir müddet Haleb kadılığında bulunduğu bildirilmiştir. Daha sonra, bulunduğu yerlerden çok ilim toplamış, fakat fakir bir hâlde ve güzel bir ahlâka sahip olarak Endülüs'e döndü. Burada kadılık vazîfesine ta'yin edildi.

Kendisinden de; meşhûr Lizbon kadısı ve "İstî'âb" kitabının sahibi Ebû Ömer bin Abdülberr de ilim alıp hadîs-i şerîf rivâyet etti. Endülüs'te daha birçok âlim, onun tedrisât halkasına devam edip, fıkıh ve hadîs ilimlerini öğrendi. Ebû Bekr et-Tartûşî ve Kâdı İbn-i Şibrîn de ondan fıkıh ilmini öğrendi. Endülüs'ün iki meşhûr hâfızı Ebû Ali el-Hayyânî ve es-Sadafî ile Kâdı Ebü'l-Kâsım el-Me'ârifî, es-Sebtî, İbn-i Ebi Ca'fer el-Mürsî ve daha başka âlimler, ondan hadîs-i şerîf dinleyip rivâyet ettiler.

Kâdı Iyâd diyor ki: "Ebûl-Velîd-i Bâcî, ilim öğrenmek için yaptığı seyahatlerde ve Endülüs'e döndüğü ilk zamanlarda çok fakir idi. İhtiyâçlarını karşılayacak kadar malı yok idi. Yolculuğunda şiirler söyleyerek ihtiyâcını karşılıyordu. Bağdad'da iken bir geçitte bekçilik yapardı. Kazandıklarıyla nafakasını temin ederdi. Endülüs'e döndüğü ilk zamanlarda, altın işçiliği yaparak, çeşitli eşyalar ve iğneler yapıp satarak geçimini sağlardı, iplerden çeşitli eşyalar örerdi ilmi her yere yayılıncaya ve kitapları meşhûr oluncaya kadar, Mutrıka'nın eserini alıp okuturdu. Sonra gerçek büyüklüğü ortaya çıkıp şanı yükseldi Devlet başkanlarına yakın oldu. Onu, emânet ve kadılık hizmetlerinde görevlendirdiler. Vazifesi karşılığı bol ücret verdiler. Durumu düzelip ferahladı, kazancı çoğaldı.

Hattâ çok bol bir mala sahip iken vefât etti. Devlet reîsleri arasında elçilik görevlerinde bulundu. Bu zamanlarda kendisine çok hediyeler verilirdi. Ona çok iyilik ve ikramlarda bulunurlardı. Endülüs'te birçok yerlere kadı olarak ta'yin edildi."

İbn-i Bişkvâl, "Kitâb-üs-sılâ" ismindeki eserinde şöyle anlatıyor Babam ile mezhebimiz âlimlerinden biri dedi ki: Kâdı Ebû Ali bin Sekkere, Ebü'l-Velîd-i Bâcî hakkında diyor ki; "Onun bir benzeri âlime rastlamadım. Onun vekârının, heybetinin ve meclisinin kalabalıklığının benzerini görmedim. O, müslümanların önünde bulunan âlimlerden birisiydi."

Kâdı Iyâd ve İbn-i Bessâm anlatıyorlar Mâlikî âlimlerinden biri şöyle nakleder: "Ebü'l-Velîd, Endülüs'e dönüp gelince, orada sapık bir i'tikâda (inanca) bağlanıp onu yaymaya çalışan İbn-i Hazm'ı buldu. Endülüs'te, onun anlatıp yaymaya çalıştığı sapık fikirlerle meşgûl olmayan kimse yok gibiydi. Orada bulunan âlimler, onunla mücâdele etmekte yetersiz kaldılar. Onun bozuk fikirlerine, birçok kimse tâbi olmuşlardı. Bozuk fikirleri Meyorka adasında bulunanlar arasında da yayıldı, İbn-i Hazm, onların reîsi durumuna geldi. Halkın birçoğu ona tâbi oldu. İbn-i Hazm, din bilgilerini kendi görüşlerine göre anlatmaya kalkışarak, doğru yoldan ayrılmış, sapık görüşleri, Endülüs'te din olarak yayılmaya başlamıştı. Bu bid'atların yayılması; ilmin azalması ve câhil kimselerin insanların başına geçmesindendi. Ebü'l-Velîd Endülüs'e geldiğinde, durum kendisine anlatıldı. Hemen onun yanına gitti. Onunla çok münâzaralarda bulundu. İbn-i Hazm ile birçok meclislerde bulunup, onun fikirlerini çürüttü, insanların ona aldanmasını önlemiş oldu."

> Kâdı Ebû Bekr bin Arabî, "Kitâb-ül-Kâsım vel-Avâsım" isimli eserinde, İbn-i Hazm'ın ve ona tâbi olanların Endülüs'te ortaya çıkardıkları ve her yere yaymaya çalıştıkları bid'atları, sapıklıkları anlatırken, dinde câhil olan kimselerin ortaya çıkacağını, insanların ona tâbi olacaklarını Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizin haber verdiğini ve "Allahü teâlâ, ilmi kullarının gönlünden silmek sûretiyle değil, âlimleri kaldırmak sûretiyle kabzedecektir. Nihâyet hiçbir âlim kalmayınca, halk kendilerine câhil bir takım kimseleri reîs edinirler. Bunlara (öteberi) sorulur. Onlar da ilimleri olmadıkları hâlde fetvâ verirler, hem kendileri dalalete düşer, hem de halkı dalâlete düşürürler." buyurduğunu uzun uzun açıklamaktadır.

Meşhûr olan eserlerinden başlıcaları şunlardır:

1- El-İstîfâ', 2- El-Me'ânî fî şerh-il-Muvatta': Yirmi cildlik, benzeri bulunmayan bir eserdir. 3- El-Müntekâ fî şerh-il-Muvatta': Bu eser "İstifâ" kitabının muhtasarıdır. Sonra "Müntekâ" kitabını, "El-İmâ'" adını verdiği eseri ile muhtasar hâle getirdi. 4- El-İmâ' fil-fıkh: Beş cildlik bir eserdir. 5- Es-Sirâc fî amel-il-huccâc, 6-İhtilâf-ül-Muvatta'ât, 7- Mesâil-ül-hılâf: Tamamlanmamış bir eseridir. 8- El-Muktebes min ilm-i Mâlik bin Enes: Tamamlayamadığı bir eseridir. 9- El-Mühezzeb fî ihtisâr-il-müdevvene, 10- El-Cerh vet-Ta'dîl, 11-Şerh-ül-müdevvene, 12-Mes'eletü ihtilâf-iz-zevceyn fis-sadâk, 13-İhkâm-ül-Füsûl fî ahkâm-il-usûl, 14-El-Hudûd fî ahkâm-il-fıkh, 15-Tebyûn-ül-minhâc, 16-Et-Tesdîd ilâ ma'rifet-i tarik-it-tevhîd. 17- Şerh-ül-minhâc 18-Es-Sirâc fil-hılâf, 19- Sünen-üs-sâlihîn ve sünen-il-âbidîn, 20- En-Nâsıh vel-Mensûh, 21-Tefsîr-ül-Kur'ân: Tamamlanmamış bir eserdir. 22- Sebîl-ül-mühtedîn, 23- Et-Ta'dîl vet-tahric limen harece anh-ül-Buhârî, 24-Es-Sünen fir-rakâikı vez-zühd, 25- Mesh-ur-re's hakkında iki kitabı, 26- Fark-ül-fukahâ hakkında iki kitap, 27- Gusl-ür-racüleyn hakkında iki kitabı. 28- En-Nasîha li-veledîhi, 29-Tahkîk-ül-mezheb.

Ebû Nasr bin Mâkûla diyor ki, "Ebü'l-Velîd-i Bâcî'ye gelince, o, fıkıh, kelâm ve edebiyat âlimidir. Şâir idi. Irak'ta hadîs-i şerîf dinleyip rivâyet etti. Kelâm dersleri okuttu. Çok kitaplar yazdı. Derecesi ve hatırı yüksek olan kıymetli bir âlimdi. Kabri Müriyye'dedir."

Onun rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki:

> "İkindi namazını (vaktinde kılmayı) kaçıran kimse, sanki çoluk çocuğunu ve malını kaybeden kimse gibidir."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ül-müfessirîn (Dâvûdî) cild-1, sh. 202

2) Ed-Dîbac-ül-müzehheb (Kâdı Burhâneddîn) sh. 120, 121, 122

3) Mu’cem-ül-müellifîn cild-4, sh. 262

4) Tezkiret-ül-huffâz cild-3, sh. 1178

5) Vefeyât-ül-a’yân cild-2, sh. 408

6) Fevât-ül-vefeyât cild-2, sh. 64

7) Tabakât-ül-müfessirîn (Süyûtî) sh. 13, 14

8) El-Bidâye ven-nihâye cild-12, sh. 122